

САМОРЕГУЛЬОВАНА ОРГАНІЗАЦІЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ КРЕДИТНО-КООПЕРАТИВНОГО СЕКТОРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

© 2016 КЛИМЕНКО В. І.

УДК 336.732:334.732.2

Клименко В. І. Саморегульована організація кредитних спілок як запорука ефективного розвитку кредитно-кооперативного сектора національної економіки

Метою статті є обґрунтування необхідності створення механізму саморегульованої організації кредитних спілок на основі паритетного представництва в її органах управління представників Національної асоціації кредитних спілок України та Всеукраїнської асоціації кредитних спілок з використанням досвіду Німеччини. Досліджено сучасний стан та особливості розвитку кредитно-кооперативного сектора економіки України. Виявлено, що недосконале державне регулювання не лише фінансової сфери економіки в цілому, а й кредитно-кооперативного сектора стало причиною виникнення ряду проблем, які перешкоджають їх ефективній діяльності. Ключовою з цих проблем є інституційна нездатність кредитних спілок до саморегулювання. Зважаючи на зарубіжний досвід (Німеччини) у сфері регулювання діяльності кредитно-кооперативного сектора, запропоновано запровадження саморегульованої організації сектора кредитних спілок. Вона повинна об'єднати представників державного регулятора та ринку, а також виконувати надзвичайно актуальну в сучасних умовах розвитку економіки України функцію непрямого нагляду, яка дозволить істотно зменшити ризики, сприяти зміцненню та підтримці ліквідності. У довгостроковій перспективі це дозволить забезпечити стабільність функціонування системи кредитної кооперації в Україні.

Ключові слова: кредитні спілки, кредитна кооперація, Національна асоціація кредитних спілок України, Всеукраїнська асоціація кредитних спілок, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, саморегульована організація кредитних спілок.

Рис.: 1. **Бібл.:** 8.

Клименко Віта Іванівна – старший викладач кафедри міжнародної економіки, Полтавський університет економіки і торгівлі (вул. Ковалю, 3, Полтава, 36014, Україна)

E-mail: vita.klimenko@mail.ru

УДК 336.732:334.732.2

UDC 336.732:334.732.2

Клименко В. И. Саморегулируемая организация кредитных союзов как залог эффективного развития кредитно-кооперативного сектора национальной экономики

Klimenko V. I. Self-Regulatory Organization of Credit Unions as a Keystone of Efficient Developing the Credit-Cooperative Sector of the National Economy

Целью статьи является обоснование необходимости создания механизма саморегулируемой организации кредитных союзов на основе паритетного представительства в ее органах управления представителей Национальной ассоциации кредитных союзов Украины и Всеукраинской ассоциации кредитных союзов с использованием опыта Германии. Исследовано современное состояние и особенности развития кредитно-кооперативного сектора экономики Украины. Выявлено, что несовершенное государственное регулирование не только финансовой сферы экономики в целом, но и кредитно-кооперативного сектора в частности стало причиной возникновения ряда проблем, которые препятствуют их эффективной деятельности. Ключевой из этих проблем является институциональная неспособность кредитных союзов к саморегулированию. Учитывая зарубежный опыт (Германии) в сфере регулирования деятельности кредитно-кооперативного сектора, предложено введение саморегулируемой организации сектора кредитных союзов. Она должна объединить представителей государственного регулятора и рынка, а также выполнять чрезвычайно актуальную в современных условиях развития экономики Украины функцию косвенного надзора, которая позволит существенно уменьшить риски, будет способствовать укреплению и поддержке ликвидности. В долгосрочной перспективе это позволит обеспечить стабильность функционирования системы кредитной кооперации в Украине.

The article is aimed at substantiation of the necessity of establishing a mechanism for self-regulatory organization of credit unions on the basis of parity representation in its governing bodies of representatives from both the National Association of Credit Unions of Ukraine and the Ukrainian Association of Credit Unions, making use of German experience. The current status together with development characteristics of the credit-cooperative sector of the Ukrainian economy have been examined. It was found that an imperfect State regulation, in the financial sector of economy as a whole as well as in the credit-cooperative sector in particular, has given rise to a number of problems that hinder their efficient performance. The crucial one among these concerns is the institutional failure of credit unions to regulate themselves. Considering the international experience (Germany) in the regulation of activities of the credit-cooperative sector, introduction of the self-regulatory organization of the credit unions sector has been proposed. It should provide cooperation of the public regulator and the market representatives, as well as perform the extremely relevant in modern conditions of development of Ukrainian economy function of indirect supervision, which will significantly reduce the risks, contributing to strengthening and supporting liquidity. In the long run this will ensure stability in the functioning of the credit cooperatives system in Ukraine.

Ключевые слова: кредитные союзы, кредитная кооперация, Национальная ассоциация кредитных союзов Украины, Всеукраинская ассоциация кредитных союзов, Национальная комиссия, осуществляющая государственное регулирование в сфере рынков финансовых услуг, саморегулируемая организация кредитных союзов.

Keywords: credit unions, credit cooperatives, National Association of Credit Unions of Ukraine, All-Ukrainian Association of Credit Unions, National Commission, which implements State regulation of financial services markets, self-regulatory organization of credit unions.

Рис.: 1. **Библ.:** 8.

Рис.: 1. **Bibl.:** 8.

Клименко Вита Ивановна – старший преподаватель кафедры международной экономики, Полтавский университет экономики и торговли (ул. Ковалю, 3, Полтава, 36014, Украина)

Klimenko Vita I. – Senior Lecturer of the Department of International Economics, Poltava University of Economics and Trade (3 Kovalya Str., Poltava, 36014, Ukraine)

E-mail: vita.klimenko@mail.ru

E-mail: vita.klimenko@mail.ru

Кредитно-кооперативний сектор національної економіки – це невід’ємна частини кооперативного сектора економіки, представлений кредитними кооперативами та їх сервісною інфраструктурою, що здійснюють комерційну діяльність відповідно до кооперативної моделі бізнесу в інтересах своїх членів і суспільства в цілому. Цей сектор є важливою складовою економіки багатьох країн світу. Стійкість економіки країни суттєво залежить від ефективності роботи механізмів, які дозволяють акумулювати тимчасово вільні грошові кошти і перерозподілити їх з максимальною результативністю. Одним з таких механізмів, як показує світова економічна практика, є кредитні кооперативи, що функціонують на ринку фінансових послуг поряд з банками.

Зарубіжний досвід свідчить, що кредитні кооперативи залучають значну частину вільних грошових коштів населення у господарський обіг країни. Будучи своєрідною альтернативою комерційним банкам, кредитні кооперативи сприяють створенню конкурентного середовища на ринку фінансових послуг національної економіки.

Не винятком є і вітчизняний кредитно-кооперативний сектор національної економіки, який представлений кредитними спілками. Для української економіки кредитні спілки мають особливе значення. Комерційні банки, як правило, не зацікавлені в кредитуванні малого бізнесу та фізичних осіб через значну трудомісткість і високі витрати при роботі з ними. Крім цього, банківська система суттєво втратила довіру вкладників. У результаті – потенційні вкладники все більше надають перевагу зберіганню своїх заощаджень у готівковій формі, тим самим вилучаючи кошти із грошового обороту країни. Цю проблему з успіхом вирішують кредитні кооперативи, оскільки вони наділені ефективним інструментарієм, який дозволяє акумулювати розпорочені кошти населення, активізуючи тим самим процес їх залучення в економіку. Разом з тим, ефективному розвитку кредитно-кооперативного сектора національної економіки заважають безліч проблем, основними з яких є:

- ✦ інституційна слабкість кредитних спілок, не підпорядкованих Національній асоціації кредитних спілок України і Всеукраїнській асоціації кредитних спілок;
- ✦ відсутність ефективного контролю за діяльністю кредитних спілок;
- ✦ відсутність механізму ефективного управління ліквідністю;
- ✦ обмеженість видів фінансових послуг, які надаються кредитними спілками своїм членам;
- ✦ гарантування вкладів членів кредитних спілок.

Подальший розвиток кредитно-кооперативного сектора в Україні потребує вдосконалення системи управління та суттєвого підвищення його стабільності. Міжнародний досвід свідчить, що важливим механізмом вирішення деяких з цих проблем може бути створення саморегульованої організації кредитних спілок. Необхідність створення саморегульованих організацій на ринку фінансових послуг піднімалась окремими дослідниками, однак реальний механізм їх заснування не розроблений на даний час.

Зарубіжний досвід свідчить, що однією з важливих функцій асоціацій є моніторинг діяльності своїх членів, тому, наприклад, у Німеччині такі асоціації мають назву «Аудиторські союзи». Основною функцією аудиторських союзів є визначення того, наскільки правильно облікова інформація первинних кредитних кооперативів відображає економічні події та важливі фінансові результати за звітний період. У результаті проведених перевірок складаються висновки про відповідність діяльності кооперативів визначеним критеріям, серед яких дотримання закону, порядку ведення бухгалтерського обліку тощо.

Проте функції аудиторських союзів у Німеччині є більш широкими і не зводяться до здійснення лише аудиторських перевірок кредитних кооперативів і складання на цій основі аудиторських висновків. Аудиторські союзи також:

- ✦ дають відгуки (або рецензії та власні пропозиції) на проекти законодавчих та інших нормативних актів щодо діяльності кредитних кооперативів;
- ✦ забезпечують представлення і захист в органах державного управління, в громадських організаціях прав і майнових інтересів кредитних кооперативів;
- ✦ розробляють пропозиції щодо покращення механізмів діяльності кооперативів.

Окрім цього, аудиторські союзи виконують також цілий ряд інших функцій, які необхідні для здійснення їх діяльності, наприклад, проводять навчання і підвищення кваліфікації співробітників членів союзу, створюють і керують фондами по забезпеченню діяльності членів союзу.

Нині українське законодавство не передбачає обов’язкового входження кредитних спілок до тієї чи іншої асоціації або саморегульованої організації, а також вимог до самоконтролю та внутрішнього аудиту.

Перші спроби самоконтролю, внутрішнього аудиту і підвищення стабільності функціонування кредитних спілок були здійснені шляхом утворення «Об’єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів» (далі – ПЗВ), до якого нині входять 37 кредитних спілок. Предметом діяльності «Програми захисту вкладів» є вжиття заходів з фінансової, організаційної, правової та методологічної підтримки кредитних спілок – учасників ПЗВ з метою забезпечення належного рівня їхньої фінансової стабільності, прозорості, ринкової ефективності та соціальної відповідальності.

Дві найбільші всеукраїнські асоціації – Національна асоціація кредитних спілок України (далі – НАКСУ) та Всеукраїнська асоціація кредитних спілок (далі – ВАКС) не співпрацюють належним чином між собою, не створили систему взаємного обміну інформацією, лобювання спільних стандартів та регулярного моніторингу. Як наслідок, ці два найбільші об’єднання не спрямовують свою діяльність на консолідацію кредитних спілок, здійснення належного контролю за діяльністю своїх членів, що негативно впливає на розвиток кредитно-кооперативного сектора національної економіки. До

цього часу асоціаціям не надано право здійснювати нагляд за діяльністю кредитних спілок, як це практикується в багатьох країнах світу [4]. Одним з головних чинників надійності та стабільності розвитку національного сектора кредитної кооперації, як свідчить зарубіжний досвід, є формування цілісної кооперативної системи та запровадження в її межах унікального механізму внутрішнього самоконтролю та аудиту. На нашу думку, доцільно наділити асоціації цими функціями, надавши їм статус саморегульованих організацій та важелі впливу на своїх членів у випадку недотримання встановлених стандартів діяльності.

Створення саморегульованої організації (СРО) для кредитних спілок дозволить вирішити проблему ефективності внутрішнього та зовнішнього контролю за діяльністю кредитних спілок. Як відомо, контроль за фінансово-господарською діяльністю кредитної спілки здійснює ревізійна комісія, яка підзвітна і відповідальна перед загальними зборами членів кредитної спілки. Склад членів ревізійної комісії в кількості не менше трьох осіб, які працюють на громадських засадах, обирають загальні збори [7]. До складу ревізійної комісії не можуть входити члени спостережної ради, правління, кредитного комітету та особи, які перебувають з кредитною спілкою у трудових відносинах. Така вимога Закону № 2908-III, на нашу думку, спрямована на забезпечення необхідного рівня незалежності ревізійної комісії як контрольного органу.

Не можна не погодитися з думкою В. Мохняка та В. Бачинського, які виокремили дві причини неефективної організації системи внутрішнього контролю кредитних спілок [5, с. 258–261]:

1) *високий рівень підконтрольності служби внутрішнього аудиту.* Ця служба безпосередньо підпорядкована спостережній раді, яка хоча і є наглядовим органом, проте фактично здійснює контроль та координацію діяльності кредитної спілки в період між загальними зборами членів спілки. Тому, якщо члени спостережної ради вчиняють злочинні шахрайські дії, то служба внутрішнього аудиту, як підконтрольний їм підрозділ, не завжди може цьому протидіяти;

2) *неналежний рівень компетентності членів ревізійної комісії.* У зв'язку з тим, що цей підрозділ здійснює свої повноваження на громадських засадах, її склад формується, як правило, із членів кредитної спілки (професійні контролери безкоштовно працювати не будуть), а серед них не завжди є компетентні фахівці з контролю. Отже, контроль діяльності кредитної спілки проводять здебільшого або недостатньо некомпетентні в цьому люди, або обізнані фахівці не можуть належним чином виконати свої обов'язки внаслідок їх залежності від керівництва.

Створення саморегульованої організації кредитних спілок (СРО) може вирішити вказані проблеми, тим паче, що у світовій практиці накопичено значний досвід діяльності зазначеної організації. У існуючій практиці реалізовано два основні формати його реалізації:

1) режим регулювання має повністю використовувати потенціал саморегульованих організацій, які

здійснюють нагляд за відповідними секторами, а інтенсивність контролю залежить від розміру та особливостей ринків у цілому;

2) СРО підлягають контролю з боку регулятора і повинні неупереджено та адекватно ставитися до своїх учасників, дотримуватися конфіденційності, користуючись делегованими їм повноваженнями та обов'язками.

Існує багато різноманітних моделей СРО і ступенів інтенсивності їх використання. Нами було запропоновано створити саморегульовану організацію (СРО) сектора кредитних спілок на основі паритетного представництва в її органах управління представників Національної асоціації кредитних спілок (НАКСУ) та Всеукраїнської асоціації кредитних спілок (ВАКС), що дозволить консолідувати рух кредитних спілок та запровадити поширений у міжнародній практиці непрямий нагляд, зробивши його більш ефективним при мінімальних бюджетних витратах (рис. 1) [4].

Слід зазначити, що чинне законодавство передбачає можливість створення СРО. Однак Закон України «Про кредитні спілки» містить певне обмеження: «... за рішенням Уповноваженого органу одній із всеукраїнських асоціацій кредитних спілок може бути надано статус саморегульованої організації кредитних спілок – членів асоціації» [7]. Це означає, що для отримання статусу саморегульованої асоціації має об'єднувати не менше 30% загальної кількості кредитних спілок України. Основною перешкодою щодо набуття вищеперахованих повноважень для існуючих асоціацій є недостатня кількість їх членів: ВАКС об'єднує 142 кредитні спілки країни (24% від загальної кількості кредитних спілок країни) [2], НАКСУ – 139 (23%) [1]. Тому нами запропоновано створення СРО саме на основі об'єднання двох найбільших асоціацій країни, що консолідуватиме кредитно-кооперативний сектор національної економіки.

Додатковим аргументом на користь створення СРО кредитних спілок є підготовлена Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі – Нацкомфінпослуг) «Стратегія реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015–2020 роки» [8], в якій визначені основні напрями. Серед них, у контексті формування перспективної моделі національної системи кредитної кооперації, ми акцентуємо увагу на першому напрямі: дерегуляція на ринках небанківських фінансових послуг і спрощення регуляторного середовища. Його зміст стосується «сприяння утворенню саморегульованих організацій суб'єктами нагляду на ринках небанківських фінансових послуг і делегування їм окремих функцій державного регулювання».

На користь створення СРО для кредитних спілок існують такі аргументи:

- ✦ розширюються можливості вибору ефективних форм регулювання ринку взаємного кредитування, зокрема, виникає можливість створити інституціональну альтернативу державному регулюванню;
- ✦ створюються можливості подолання негативних явищ на ринку без втручання органів дер-

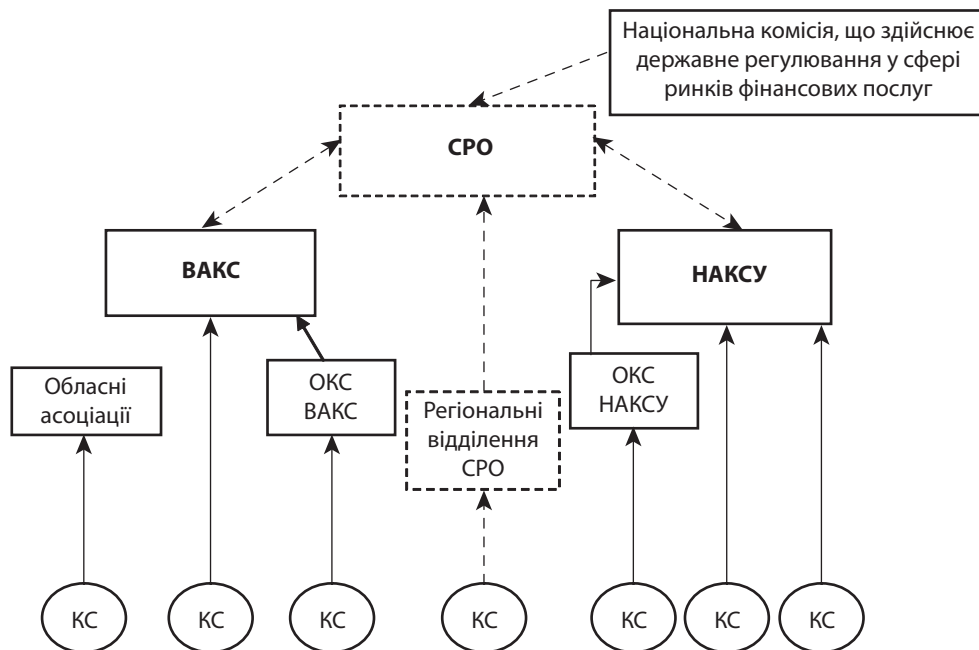

Рис. 1. Модель створення саморегульованої організації кредитних спілок у кредитно-кооперативному секторі національної економіки [4]

Примітка: ВАКС – Всеукраїнська асоціація кредитних спілок; НАКСУ – Національна асоціація кредитних спілок України; СРО – саморегульована організація; ОКС – об’єднані кредитні спілки; КС – кредитні спілки; — – існуючі зв’язки та об’єкти; ---- – пропонувані зв’язки та об’єкти.

жавної влади на добровільній та нормативній основі;

- ✦ виникає інфраструктура, яка дозволить здійснювати обговорення та консультування з усіма учасниками ринку під час опрацювання регулюючих рішень [6].

Не можна не погодитися з положенням, зазначеним у Звіті Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування обставин та причин сучасного стану справ у системі кредитної кооперації, про те, що обов’язковою вимогою до СРО має стати її спроможність на належному рівні проводити моніторинг операційних та фінансових ризиків у діяльності своїх членів та, за потреби, запроваджувати програми фінансового оздоровлення та організаційної реструктуризації кредитних спілок. Важливою має бути роль СРО у процесі виведення неплатоспроможних кредитних спілок з ринку у співпраці з державним регулятором та відповідним фондом гарантування вкладів [3].

На нашу думку, СРО доцільно надати право здійснювати внутрішній незалежний аудит своїх членів з відповідним визнанням висновків цього аудиту державними органами (зокрема Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг або іншої установи, яка виконуватиме функції держрегулятора), як це відбувається, наприклад, у Німеччині. Це дозволить СРО, по-перше, оперативного контролювати ризики діяльності та впливати на діяльність кредитних спілок, що є її членами. По-друге, послуги аудиторських компаній, як правило, є дуже дорогими, що потенційно негативно впливає на фінансовий стан кредитних спілок. Тому доцільно запровадити європейську практику самоконтролю кредитної коопера-

ції через створення мережі профільних асоціацій. Крім того, злочинна діяльність псевдоспілок свідчить, що наявність висновків незалежного аудитора не захищає спілку від проблем, а її членів – від втрати заощаджень. Крім виконання суто контрольних функцій, саморегульована організація СРО може здійснювати правове, економічне, фінансове управління і бухгалтерське консультування, представляти кредитні кооперативи в судових і податкових органах, проводити постановку і організацію бухгалтерського обліку та інше. Вибір аудитора має бути правом самого кредитного кооперативу.

Кожна з асоціацій повинна делегувати до СРО по три представника від своїх структур та одного представника, делегованого державою, оскільки, відповідно до згаданої вище Стратегії СРО, надаватимуться окремі функції державного регулювання [8].

ВИСНОВКИ

Таким чином, створення саморегульованої організації кредитних спілок на базі НАКСУ і ВАКС може стати важливим інструментом досягнення цілей ефективного регулювання ринку кредитної кооперації. Створення у кредитно-кооперативному секторі національної економіки саморегульованої організації кредитних спілок буде сприяти об’єднанню і координації діяльності всіх кредитних кооперативів, які працюють в Україні, лобіюванню інтересів її учасників у загальнодержавних і регіональних законодавчих і виконавчих органах влади, що, безумовно, сприятиме стабільному розвитку в майбутньому. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюлетень кредитних спілок України // Національна асоціація кредитних спілок України. – 2015. – № 1(59) [Елек-

тронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unascu.org.ua/bulletin/59.pdf>

2. Вісник кредитної кооперації // Офіційний веб-сайт Всеукраїнської асоціації кредитних спілок України. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vaks.org.ua/?menu=Bulletin_cooperative

3. Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування обставин та причин сучасного стану справ в системі кредитної кооперації від 22.10.2010 р. № 5 // Офіційний веб-сайт Всеукраїнської асоціації кредитних спілок. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vaks.org.ua>

4. Клименко В. І. Створення саморегульованої організації кредитних спілок як передумова ефективного розвитку національної системи кредитної кооперації / В. І. Клименко // Молодий вчений. – 2015. – № 4 (19). – Ч. 1. – С. 71–74.

5. Мохняк В. С. Організація системи внутрішнього контролю в кредитних спілках / В. С. Мохняк, В. І. Бачинський // Бізнес Інформ. – 2013. – № 1. – С. 258–261.

6. Про внесення змін та доповнень до Закону України «Про кредитні спілки» (щодо створення саморегульованої організації кредитних спілок) : Проект Закону України від 28.01.2010 р. № 6010 // Юстиніан. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3422>

7. Про кредитні спілки : Закон України від 20.12.2001 р. № 2908-III : поточна редакція від 28.06.2015 р. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>

8. Щодо затвердження Стратегії реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015–2020 роки та підготовки Плану заходів щодо її реалізації // Офіційний веб-сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/news/918.html>

Науковий керівник – Педченко Н. С., доктор економічних наук, професор, директор Інституту економіки, управління та інформаційних технологій Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

REFERENCES

“Biuletyn kredytnykh spilok Ukrainy” [Bulletin of Credit Unions of Ukraine]. Natsionalna asotsiatsiia kredytnykh spilok Ukrainy. <http://www.unascu.org.ua/bulletin/59.pdf>

Klymenko, V. I. “Stvorennia samorehulivnoi orhanizatsii kredytnykh spilok yak peredumova efektyvnoho rozvytku natsionalnoi systemy kredytnoi kooperatsii” [Creating a self-regulatory organization of credit unions as a prerequisite for the effective development of a national system of credit cooperation]. *Molodyi vchenyi*, vol. 1, no. 4 (19) (2015): 71–74.

[Legal Act of Ukraine] (2010). <http://www.vaks.org.ua>
[Legal Act of Ukraine] (2010). <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3422>

[Legal Act of Ukraine] (2001). Ofitsiynyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>

Mokhniak, V. S., and Bachynskiy, V. I. “Orhanizatsiia systemy vnutrishnyoho kontroliu v kredytnykh spilokakh” [The organization of internal control in credit unions]. *Biznes Inform*, no. 1 (2013): 258–261.

“Shchodo zatverdzhennia Stratehii reformuvannia derzhavnoho rehulivannia rynkiv nebankivskykh finansovykh posluh na 2015–2020 roky ta pidhotovky Planu zakhodiv shchodo yii realizatsii” [On approval of the Strategy of reforming state regulation of non-banking financial services in the years 2015–2020 and preparation of the Action Plan for its implementation]. Ofitsiynyi veb-sait Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniuie derzhavne rehulivannia u sferi rynkiv finansovykh posluh. <http://nfp.gov.ua/news/918.html>

“Visnyk kredytnoi kooperatsii” [Bulletin credit cooperatives]. Ofitsiynyi veb-sait Vseukrainskoi asotsiatsii kredytnykh spilok Ukrainy. http://www.vaks.org.ua/?menu=Bulletin_cooperative